

**יום הלימוד מוקדש לעילוי נשמת
נאוה אפלבוים הי"ד
שנרצחה ביום כלולותיה,
י"ג באלול תשס"ג,
יחד עם אביה, הרב ד"ר דוד אפלבוים הי"ד**

איך מחזירים עם שלם בתשובה? – נסיונו האמיץ של משה לאחר חטא העגל

1. רמב"ן שמות לב א

כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים, והיה מורה לנו הדרך נעלה בה לא ידענו מה היה לו, עתה צריכין לאלוהות הרבה אשר ילכו לפנינו, לשון רש"י. ואין לשונו מכוון, אבל הכתוב הזה הוא מפתח לדעת ענין העגל ומחשבת עושיו, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשה הוא האלהים ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים, ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה ממנו נעשה אלהים, ועוד כי בפירוש אמרו אלהים אשר ילכו לפנינו, לא שיהיו נותנין להם חיים בעולם הזה או בעולם הבא, אבל היו מבקשין משה אחר, אמרו משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה, שהיו המסעים ע"פ ה' ביד משה. הנה אבד ממנו, נעשה לנו משה אחר שיורה הדרך לפנינו ע"פ ה' בידו, וזה טעם הזכירם משה האיש אשר העלנו, לא האל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלהים, וכן תוכל להבין זה מתשובת אהרן אל משה רבינו, מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה, והיתה תשובתו ויאמרו לי קום עשה לנו אלהים וגו', ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשליכהו באש, והנה אהרן מתנצל למשה ואמר לו אל יחר אף אדוני, והוא כמוסיף על חטאתו פשע, שאומר כי הם בקשו ממנו ע"ג ועשאה להם בידיו ולמה לא יחר אפו, ומה חטאה גדולה מזו. אבל הענין כמו שאמרתי שלא בקשו העגל להיות להם לאל ממית ומחיה וקבלו עבודת אלהות עליהם אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם, וזהו התנצלותו של אהרן, טען כי לא אמרו לי רק שאעשה להם אלהים אשר ילכו לפניהם במקומך אדני שלא ידעו מה היה לך, ואם תשוב אם לא, ולכן הם היו צריכין למי שיורה להם דרכם כל זמן שלא תהיה אתה עמהם, ואם אולי תשוב יעזבוהו וילכו אחרך כבראשונה, וכן היה הדבר כי כיון שראו העם את משה מיד הניחו את העגל ובעטו בו שהניחו לו לשרפו ולזרות עפרו על פני המים ולא היה מהם חולק עליו כלל.

2. שמות רבה פרשה מב סימן ד

אמר ר' יצחק: בשעה שאמר לו הקב"ה: לך רד, חשכו פניו של משה ונעשה כסומא מן הצרות, ולא היה יודע מאיזה מקום לירד. והיו מלאכי השרת מבקשים להורגו. אמרו: הרי השעה להורגו! ידע הקב"ה מה המלאכים מבקשים לעשות לו. מה עשה הקב"ה? א"ר ברכיה בשם ר' חלבו בשם רב חנן בר יוסף בשם ר' אבא בר אביו: פתח לו הקב"ה פשפש מתחת כסא כבודו ואמר: לך רד, שנאמר: "ויאמר ה' אלי קום רד מהר מזה" (דברים ט יב)

3. שמות רבה פרשה מב סימן ה

"לך רד" – א"ר אבין: א"ל הקב"ה למשה: אל ירע לך על שאמרתי לך: לך רד מכאן! שהרי ב' או ג' פעמים כביכול ירדתי מן השמים לארץ בשביל לראות בקלקלת הבריות, שנאמר: "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל ... הבה נרדה" (בראשית יא ה-ז), "ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו" (שם יח כא), אף אתה לך רד, דיו לעבד להיות שוה לקונו!

4. מסכת מנחות דף צט עמודים א – ב

אשר שברת ושמתם בארון – תני רב יוסף: מלמד, שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון; מכאן, לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו, שאין נוהגין בו מנהג בזיון. אמר ריש לקיש: פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה, דכתיב: "אשר שברת".- אמר לו הקב"ה למשה: יישר כחך ששברת

5. מסכת אבות דרבי נתן נוסח א פרק ב

זה אחד מהדברים שעשה משה מדעתו, דן ק"ו והסכים דעתו לדעת המקום. פירש מן האשה והסכימה דעתו לדעת המקום. פירש מאהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום. שבר את הלוחות והסכימה דעתו לדעת המקום. ... שבר את הלוחות, כיצד? אמרו: בשעה שעלה משה למרום לקבל את הלוחות שהן כתובות ומונחות מששת ימי בראשית ... באותה שעה היו מלאכי השרת קושרין קטיגור על משה והיו אומרים: ריבונו של עולם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו ... היו מרננים אחריו של משה והיו אומרים מה טיבו של ילוד אשה שעלה למרום ...

נטלן וירד והיה שמח שמחה גדולה. כיון שראה אותו סרחון שסרחו במעשה העגל, אמר: היאך אני נותן להם את הלוחות? מזיקני אותן למצות חמורות ומחייבני אותן מיתה לשמים! שכן כתוב בהן: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (שמות כ ג) חזר לאחוריו וראו אותו שבעים זקנים ורצו אחריו. הוא אחז בראש הלוחות והן אחזו בראש הלוחות⁷. חזק כוחו של משה מכולן, שנאמר: "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" (דברים לד יב). נסתכל בהן וראה שפרח כתב מעליהן. אמר: היאך אני נותן להם לישראל את הלוחות שאין בהן ממש? אלא אאחוז ואשברם, שנאמר: "ואתפוש בשני הלחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם" (דברים ט יז) רבי יוסי הגלילי אומר: אמשול לך משל: למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שאמר לשלוחו: צא וקדש לי נערה יפה וחסידה ומעשיה נאין. הלך אותו שליח וקדשה. לאחר שקדשה הלך ומצאה שזינתה עם אחר. מיד היה דן קל וחומר מעצמו ואמר: אם אני נותן לה כתובה מעכשיו, נמצא מחייבה מיתה ונפטרנה מאדוני לעולם. כך היה משה הצדיק דן ק"ו מעצמו. אמר: היאך אני נותן להם לישראל את הלחות הללו? מזיקני אותן למצות חמורות ומחייבני אותן מיתה. שכך כתוב בהן: "זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו" (שמות כב יט). אלא אאחוז בהן ואשברם וחזרן למוטב. שמא יאמרו ישראל היכן הלחות הראשונות אשר הורדת, אין דברים אלא בדאי

רבי יהודה בן בתירא אומר: לא שבר משה את הלחות אלא שנאמר לו מפי הגבורה, שנאמר: "פה אל פה אדבר בו" (במדבר יב ח) – פה אל פה אמרתי לו: שבר את הלחות. ויש אומרים: לא שבר משה את הלחות אלא שנאמר לו מפי הגבורה, שנאמר: "וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם" (דברים ט טז) אינו אומר "וארא" אלא שראה שפרח כתב מעליהם ... רבי אלעזר בן עזריה אומר לא שבר משה את הלחות אלא שנאמר לו מפי הגבורה, שנאמר: "אשר עשה משה לעיני כל ישראל (שם ל"ד י"ב) – מה להלן נצטוו ועשה אף כאן נצטוו ועשה ... רבי מאיר אומר: לא שבר משה את הלחות אלא שנאמר לו מפי הגבורה, שנאמר: אשר שברת (שם י' ב') – יישר כוחך ששברת

6. ספורנו שמות לב יט

וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה כשראה שהיו שמחים בקלקול שעשו כענין "כי רעתכי אז תעלוזי" (ירמיהו יא טו), ובזה התקצף ונואש שיוכל לתקון המעוות באופן שיחזור לתמותם והיו ראויים לאותן הלוחות.

7. רש"י שמות לב כ

וישק את בני ישראל נתכוון לבדקן כסוטות (גמרא ע"ז מד). שלש מיתות נדונו שם: אם יש עדים והתראה – בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת כשהם מרובין עדים בלא התראה – במגפה. שנאמר: ויגוף ה' את העם לא עדים ולא התראה – בהדרוקן, שבדקום המים וצבו בטניהם.

8. חזקוני על אתר

וישק את בני ישראל לפי הפשט לא נתכוון להשקותן אלא לפזר זהב העגל ולבטלו מן העולם, אבל כששתו מן המים שנפזר בו נראה כאילו שתוהו. וראיה לדבר שהרי כתיב בפרשת עקב: ואכות אותן טחון (דברים ט כא), ולא כתיב ואשק את בני ישראל

9. רש"י שמות לב כה

וירא משה את העם כי פרע הוא מגולה, נתגלה שמצו וקלונו, כמו: ופרע את ראש האשה (במדבר ה יח)

10. ספורנו על אתר

כי פרעה אהרן גילה שאין ביניהם צדיקים, שאם היו שם צדיקים עוזרים לאהרן כאשר נקהלו עליו לא היה אהרן עושה העגל כלל

11. ראב"ע שמות לב כו

ויעמוד משה בשער המחנה זה יורה כי היו מערכות לקראת מערכות
מי לה' אלי מי שהוא לה' יבוא אלי, או יאסף אלי

12. רמב"ן שמות לב כז

שימו איש חרבו על ירכו היו עובדי העגל רבים ולא יוכלו להביאם לבי"ד, על כן צוה
לכל בני לוי לחגור חרבים, על דרך מה שאמרו רבותינו (סנהדרין מה:): שאם אין אתה
יכול להמיתו במיתה האמורה בו אתה יכול להמיתו בכל מיתה שתוכל. והנה זה הוראת
שעה לקדש השם, שלא היתה בהם התראה, כי מי התרה בהם, אבל היו בני לוי מכירים
באלו הנהרגים שהם היו עובדיו.

13. שמות רבה כי תשא פרשה מה ב

באותה שעה כעס עליהם משה ונטל האהל והלך לו שנאמר (שמות לג) ומשה יקח את
האהל

ר' יהודה ב"ר אמר ראה כבוד שחלק הקב"ה למשה שהניח את העליונים ובא אצל משה
והיו מלאכי השרת באין לומר הימנון לפניו והוא נתון אצל משה

וכן השמש והירח והכוכבים באים להשתחוות לפניו וליטול רשות לצאת ולהאיר לעולם
שאלולי שהן נוטלין רשות ומשתחוים לא היו יוצאין, שנא' וצבא השמים לך
משתחוים

שאלו לחיות איפה הוא כסא הכבוד? א"ל לכו אצל משה. מנין שכן הוא? שנא' והיה כל
מבקש ה'

מבקש משה אין כתיב כאן אלא מבקש ה'. מה כתיב שם ודבר ה' אל משה פנים אל
פנים, א"ל הקב"ה לא כך התנית עמך, כשיהיו פניך כעוסות יהיו פני מרצין את פניך
וכשיהיו פני כעוסות יהיו פניך מרצין את פני? חזור בך והכנס למחנה